

O dytících BURHINUS OEDICNEMUS

u nás

Karel Hudec

Žije u nás jen málo ptačích druhů, obklopených takovou pověstí záhadnosti, jako je dytík úhorní. Tuto pověst nemá ani tak mezi obyčejnými lidmi, kteří zpravidla ani jméno dytík neznají, ale právě mezi těmi, kteří ptáky dobře znají. Mnozí z nich věnují pozorování ptáků mnoho času, přesto však jen zlomek z nich mohl pozorovat dytíka v přírodě na vlastní oči. Důvodů je několik.

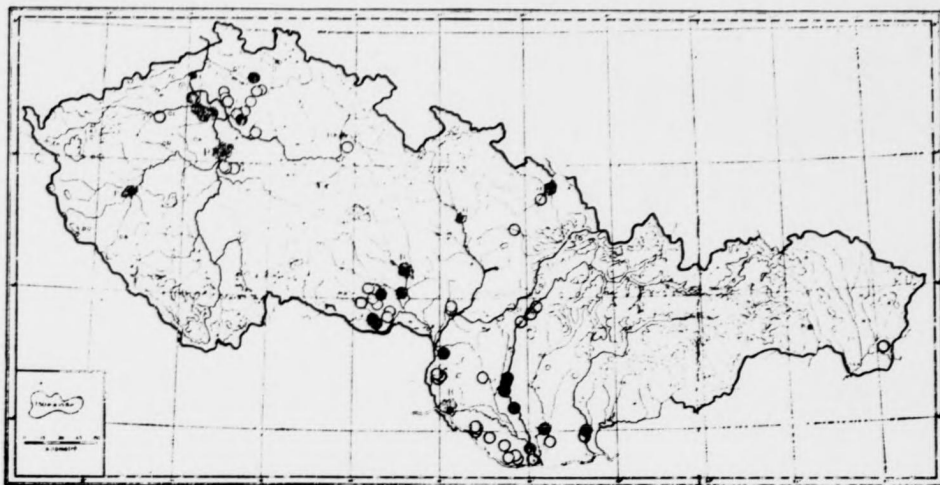
Jedním z nich je řídký výskyt dytíka u nás, omezený jen na několik oblastí, jako např. jsou střední Čechy, zejména rozlehlé roviny v okolí Řípu a oblast mezi Liblicemi a Mělníkem, dřívě (nebo snad ještě?) i okolí Liběchova a písčité roviny odtud až téměř po Českou Lípu na severu. Také pod Prahou od Modřan až po Říčany byla dřívě hnízdiště dytíka známa. Další velkou hnízdní oblastí je jižní Morava, zejména území mezi Moravským Krumlovem, Znojmem, Mikulovem a Židlochovicemi, kde se dytíci vyskytují dodnes. Ještě před několika desetiletími hnízdili dytíci i v prostoru „Moravské Sahary“ mezi Hodonínem a Kyjovem a snad i severněji u Bečvy a Odry. Třetím velkým hnízdním územím je jihozápadní Slovensko, kde hnízdí jednak v Záhorské nížině, jednak v celé Podunajské nížině, odkud zasahují podél Váhu až nad Trenčín. Všechny tyto tři hnízdní oblasti jsou nížiny, nejvyšší i teplé pahorkatiny. Kupodivu však chybějí doklady o hnízdění dytíků z východního Slovenska. Přitom podle velmi výstižného druhového jména — dytík úhorní — by právě ve východoslovenské nížině našel tento pták nejvíce vhodných úhorů, pastvin i rozsáhlých polí, což vše je domovem dytíků v ostatních oblastech. Do dytíkova druhového jména však nelze zahrnout i půdní podklad těchto úhorů, který je patrně rozhodující. Jsou to půdy písčité nebo i čisté písky, přecházející až v plochy šterkovité nebo kamenité. Doprovodnou složkou těchto půd je zřejmě řídký a nízký rostlinný porost. Vše to ukazuje dytíka jako zástupce skupiny druhů stepních až polopouštních oblastí teplých pásem.

Ekologická vázanost na podobná stepní prostředí je hlavní příčinou řídkého výskytu dytíka u nás. Úhory a pastviny již v nižších polohách prakticky neexistují nebo se jejich rozloha natolik zmenšila, že pro dytíky již nevyhovují. Zalesňování písčitých půd borovými lesy dytíkům nevádí jen potud, pokud stromy nevyrostou. Šterkové náplavy nebo ostrůvky na řekách mizí regulacemi nebo se na nich přestalo pást, takže zarůstají vysokou vegetací. Krajinný vývoj je tedy pro dytíky nepříznivý a vede k omezení jejich hnízdišť. Podobně je tomu i v jiných částech Evropy a např. z Holandska zmizel dytík v posledních desetiletích úplně. Zachránit dytíky může snad pouze přechod do polí, jak je na některých místech i u nás patrný. Jižně od Brna hnízdí dnes dytíci patrně již jen v polích, pokud je půda na nich kamenitá nebo písčitá. Pro umístění hnízda vyhledávají zejména porosty kukuřice, neboť ta je v době začátku hnízdění ještě v zemi a pole mají místy v té době vzhled písčité pouště. Známé je i hnízdění v řepných polích; zda se však udrží dy-

tíci na polích, není jisté, zatím je příliš málo známo o jejich ekologických nárocích zejména potravních.

I po stránce znalosti bionomie je dytík záhadným ptákem a patrně ještě dlouho zůstane. Vede život velmi skrytý, převážně noční. Uvidět ho na hnízdišti

i dobře známém je značně těžké. Přitom je to pták poměrně velký, zhruba jako koroptev. Jeho krycí zbarvení je vynikající a často je možno dalekohledem postřehnout spíše velké žluté oko než celého dytíka. Pouze v letu se náhle objeví výrazné bílé pásy v křídle; vylétuje

Mapa rozšíření dytíka v ČSSR. Plné značky — doložené hnízdění po roce 1945, prázdné značky — hnízdění nebo výskyt v době hnízdění před rokem 1945

Ráz hnízdiště dytíka úhorního na Znojemsku. Hnízdo bylo uprostřed kukuřičného lánu

Dvě fáze střídání dytíků na hníždě. Vlevo: vzadu stojící pták přišel vystřídat svého partnera, vpravo: dosud vysedající pták odchází v příkrčené poloze od hnízda

však zřídka a před člověkem se raději zdáli zachraňuje rychlým přerušovaným odbíháním. Prozradí svoji přítomnost nejspíše zvučným hlasem, upomínajícím na chraptící kolihu velkou. Ozývá se nejčastěji v časných ranních hodinách, také však i navečer nebo řídkěji během celého dne.

Dytíci k nám přilétají ze svých zimovišť ve Středomoří v březnu až dubnu, hnízdiště opouštějí v srpnu, průtah probíhá v září a říjnu a jednotlivě se ptáci zdrží až do prosince. Hnízdo je jen důlek v půdě, často úplně bez výstelky. Hnízdění je značně roztažené, první vejce v našich hnízdech byla zjištěna mezi 20. dubnem až koncem července. Některé nálezy svědčí o tom, že dytíci u nás hnízdí dvakrát. Vejce bývají skoro vždy jen dvě, u nás byla jen jednou nalezena tři mláďata. Na vejcích sedí oba partneři z páru; mláďata se líhnou po 25–27 dnech a jsou ihned odváděna z hnízda. Ptáci o ně pečují po šest týdnů, ke konci již jen samec.

Chování dytíků je málo známé. Tok spočívá patrně v kroužení samce kolem samice se svěšenými křídly a nataženým krkem, samec partnerku také krmí. Viděli jsme u Znojma však také šest dytíků pohromadě, hlasitě pokřikujících a s křídly vytaženými vzhůru, jak mají při toku bahňáci. Střídání partnerů na vejcích je doprovázeno zvláštním ceremoniálem předávání hnízda. Při ochraně hnízda a mláďat je také vyvinuto známé stavění se raněným, jako je u bahňáků, nemusí však být asi pravidlem, jak zjistil dr. Balát při fotografování hnízda.

Záhadou stále ještě zůstávají příbuzenské vztahy dytíků, tvořících nesporně samostatnou čeleď, k jiným skupinám ptáků. Jedna část systematicků zařazuje dytíky do řádu krátkokřídlych — *Ralliformes* po bok chřástalů, jeřábů a dropů. Zvláště poslední skupina má vzhled velmi podobný; na místech, kde žijí dytíci a dropi pohromadě, se dytíkům někdy říká „malý drop“. Nejen anatomické, ale i bionomické vlastnosti však dostačují jiné části systematicků řadit dytíky do řádu bahňáků — *Charadriiformes*, zejména do příbuzenstva běhulíků a ouhorlíků.

Definitivní vyřešení evoluční příbuznosti si jistě vyžádá ještě mnoho dalších znalostí.

Pro nás však je jistě mnohem důležitější než systematická problematika otázka reálné a účinné ochrany dytíka, druhu přísně chráněného. Zda možnosti ochrany leží úplně v našich rukách, nelze u tažného druhu ptáka nikdy říci. Je však možné se pokusit o uskutečnění aspoň základních kroků k zachování vhodného charakteru některých míst v oblastech hnízdišť. Na Znojemsku by to bylo zajištěním každoroční plochy oseté kukuřicí v prostoru výstupu šterko-

pískových teras jižně od železniční trati Hodonice-Hrušovany n. Jev., na písčitých půdách borových lesů Bzenecka obnovováním určité pasečné plochy většího rozsahu. Tyto zásahy, stejně jako v mnoha dalších případech péče o chráněné druhy živočichů, nelze zajistit zákonem nebo vyhláškou. Záleží spíše na pochopení a postoji představitelů zemědělské, popřímo lesnické správy přímo na konkrétních místech. Zda však takový způsob zajištění ochrany určitého druhu je v možnostech pracovníků ochrany přírody, je otázkou; není rozhodně v jejich kompetenci ani v jejich povinnostech.

Necelý den staré mládě dytíka úhorního na hníždě vedle dosud nevylihlého vejce. Snímky F. Balát

